

DOI: 10.7596/taksad.v3i3.353

Marksist Eleştiri¹

Lois Tyson

Çev. Uğur Turan

Eleştirel teori alanına yeni çalışmaya başlayan öğrenciler genellikle, Avrupa'daki Komünist Blok'un başarısızlığıyla ispatlanması ve bu sonucun Marksizm'in geçerli bir teori olmadığını ispatladığı için, neden hala Marksist eleştiriye çalıştığımızı sorarlar. Bu tür bir soru, diğer komünist ülkelerin yanı sıra Çin örneğini de göz ardı ederek, iki önemli gerçeği gözden kaçırmaktadır. İlk olarak, oldukça küçük ve nispeten kısa ömürlü yönetimler haricinde, bildiğimiz kadarıyla, yeryüzünde hiçbir zaman gerçek bir Marksist topluluk var olmamıştır. Komünist topluluklar, Karl Marx (1818-1883) tarafından geliştirilen ilkelere bağlı kaldıklarını iddia etmelerine rağmen, aslında, küçük bir lider grubunun parayı ve silahlı yönetimi kontrol ettiği ve fiziksel yıldırma yoluyla hizada tutulan bir topluma kendi politikalarını zorla kabul ettiren oligarşiler olmuşlardır. İkinci olarak, eğer komünist ülkeler gerçek Marksist topluluklar olsalardı ve bu durumda bile hepsi başarısız olmuş olsaydı, Marksist teori bu durumda bile bize tarihi ve güncel olayları kavramak için anlamlı bir yöntem sunardı. Aslında, Marksist eleştiri, Marksist rejimlerin başarısızlıklarını yorumlamak için de kullanılabilir. Ancak bu tür politik olayların, ya da herhangi bir olayın Marksist bir yorumunu yapmaya girişmeden önce, tabii ki Marksist teori'yi anlamamız gerekmektedir.

Marksizm'in temel kavramları

Marksist teori tam olarak nedir? Bu soruyu cevaplamaya başka bir soruyu cevaplayarak başlayalım: Marksist eleştirmenler bir önceki bölümde yer alan psikanalitik eleştiri hakkında ne düşünürler? Onlara göre, dikkatimizi bireysel ruha ve onun aile karmaşasının içindeki köklerine vererek, psikanaliz insan deneyimini oluşturan gerçek güçlere-insan topluluklarını kurgulayan

¹ Lois Tyson tarafından yazılmış olan *Critical Theory Today - Günümüzde Eleştirel Teori* isimli kitabın Marksist Eleştiri bölümünün tercümesidir.

ekonomik sistemlere-dikkat etmemizi engeller. Aslında, Marksist eleştirmenler, aşağı yukarı bu kitapta yer alan diğer bütün teoriler için aynı şikayette bulunacaktır. Eğer bir teori insan kültürünün ekonomik gerçekliklerini ön planda tutmuyorsa, o teori insan kültürünü yanlış anlıyor demektir. Marksizm için, eğitim, felsefe, din, devlet, sanat, bilim, teknoloji, medya ve benzerleri de dahil, bütün sosyal ve politik hareketlerin altında yatan niyet ekonomik gücü elde etmek ve sürdürmektir. Sonuç olarak, sosyal, politik, ideolojik gerçeklikler *üstyapısının* üzerine kurulu olduğu *temel* ekonomidir. Bu nedenle ekonomik güç her zaman sosyal ve politik gücü de içerir ki bu da bugün birçok Marksist'in sınıf yapısından bahsederken, ekonomik sınıf yerine *sosyoekonomik sınıfa* atıfta bulunmalarının sebebidir.

Marksist terimlerde, ekonomik durumlar *maddesel* koşullar olarak atfedilir ve maddesel koşullar tarafından oluşturulan sosyal/politik/ideolojik ortamlar *tarihsel* durum olarak adlandırılır. Marksist eleştirmen için, ne insani olaylar (politik ya da kişisel), ne de insani ürünler (nükleer denizaltılardan televizyon gösterilerine kadar) bu olayların ve ürünlerin meydana geldiği belirli maddesel/tarihsel koşulların farkına varılmadan anlaşılabilir. Yani, bütün insani olayların ve ürünlerin belirli maddesel/tarihsel sebepleri vardır. İnsan ilişkilerini gösteren doğru resim, soyutu, zamandan bağımsız özleri ve prensipleri arayarak değil, sadece dünyadaki somut koşulları anlayarak elde edilebilir. Sonuç olarak, insani olayların ve ürünlerin Marksist değerlendirmesi, hem bir toplumdaki, hem de toplumlar arası sosyoekonomik sınıflar arasındaki ilişkilere odaklanır ve ekonomik gücün dinamikleri ve dağılımı açısından bütün insani hareketleri açıklar. Ve Marksist uygulama, ya da yöntem bilim, teorik fikirlerin sadece somut uygulamaları açısından, yani sadece gerçek dünyaya uygulanabilirlikleri ile değer yargısı yapılabileceğini dikte eder.

Marksist bir bakış açısına göre, sosyoekonomik sınıflardaki farklılıklar insanları, din, ırk, etnik köken ya da cinsiyet gibi noktalardan çok daha önemli şekillerde bölmektedir. Kısaca açıklamak gerekirse, asıl savaş sınırları, sahip olanlar ve olmayanlar arasında, yani dünyanın doğal, ekonomik ve insan kaynaklarını kontrol eden burjuvazi sınıfı ile madenlerde, fabrikalarda, tarlalarda veya tren yollarında beden gücü ile çalışan ve düşük standartlarda yaşayarak zenginlerin kasalarını dolduran proletarya, yani işçi sınıfı arasında çizilmiştir. Ne yazık ki, işçi sınıfındaki insanlar genellikle bu gerçeği en geç fark edenlerdir; onlar kendilerini ya çok az sosyal değişim üreten, ya hiçbir şey üretmeyen kavgacı gruplar haline getirenin genellikle din, ırk, etnik köken ya da cinsiyet farklılıkları olduğunu düşünür. Karl Marx'ın inandığı, işçi sınıfının kendilerine baskı uygulayanlara karşı şiddetli bir devrim başlatmak için gerekli olan sınıf bilincine bir gün aniden ulaşacağı ve sınıflara bölünmemiş bir toplum oluşturacağı fikrine bugün çok az Marksist inanmaktadır. Yine de, eğer herhangi bir ülkedeki işçi sınıfı farklılıklarını bir tarafa bırakıp bir bütün olarak hareket etse (örneğin, aynı politika adaylarına oy

verip, aynı şirketleri boykot etseler ve ihtiyaçları karşılanana kadar greve gitseler) mevcut güç yapısı ciddi şekilde değişir.

Amerika'da Sınıf Sistemi

İnsanları burjuvaziye ya da işçi sınıfına yerleştirmek, Birleşik Devletlerde gittikçe daha zor hale gelmiştir. Örneğin, küçük bir aile şirketinde birkaç işçiyi çalıştıran, ancak yıllık kar oranı, büyük bir şirkette çalışan bir satış görevlisinden az olan birini nasıl sınıflayabiliriz? Diğer bir deyişle, en azından bu ülkede, bazı işçiler bazı patronlardan daha fazla para kazanmaktadır. Karmaşa yaratan bir diğer nokta, burjuvazi (isim) ve burjuva (sıfat) günlük konuşmada, patron ya da işçi ayrımı olmaksızın, genellikle orta sınıfa hitaben kullanılır. Tarihin bu aşamasında, Amerikalıları gelirlerini, elde etme şekillerini göz ardı ederek, sosyoekonomik yaşam tarzlarına göre sınıflandırmak daha yararlı olabilir. Bu durumu netleştirmek adına, çağdaş Amerika'nın önemli sosyoekonomik sınıflarının basitleştirilmiş bir skecini çizelim.

Hangi bireylerin burjuvazi'ye, hangilerinin işçi sınıfına dahil olduğu konusunda anlaşabilir ya da anlaşamayabiliriz, ancak çoğumuz aşağıdaki gruplar arasındaki sosyoekonomik yaşam tarzlarındaki ciddi farklılıkları gözlemleyebilmektedir: çok az şeye sahip olan ya da hiçbir şeye sahip olamayan ve gelişme umudu çok az olan evsizler; sınırlı eğitim düzeyleri ve kariyer fırsatları ile ailesini geçindirme ve evsiz kalma korkusuyla yaşayan fakirler; güzel ev ve arabalara sahip ve çocuklarını üniversiteye gönderebilen maddi durumu iyi olanlar; kendileri için para (malikâneler, limuzinler, kişisel uçaklar, yatlar) problem olmayan, iki ya da daha fazla lüks eve, birçok arabaya, sağlam şirketlere sahip ileri derecede zenginler. Biraz kabaca bir söyleyişle bu beş gruptan Amerika'nın varoş sınıf, alt sınıf, orta sınıf, üst sınıf ve aristokrasi olarak bahsedebiliriz.

Varoş sınıf ve alt sınıfın üyeleri ekonomik olarak ezilmektedir: ekonomik özelleştirmenin en zor koşullarından muzdarip, ekonomik krizlerden en çok etkilenen ve kendilerini geliştirme imkânları çok sınırlı olanlardır. Keskin bir zıtlıkla, üst sınıf ve aristokrasi sınıflarının üyeleri, ekonomik olarak imtiyazlıdır: lüks yaşam tarzlarının keyfini sürer, ekonomik krizlerden neredeyse hiç etkilenmez ve yüksek oranda maddi olarak güvendedirler. Peki ya orta sınıfın üyeleri nasıldır? Onlar ekonomik olarak baskı altında mıdır yoksa imtiyazlı mıdır? Cevap muhtemelen her ikisidir. Onların sosyo-ekonomik yaşam tarzları kesinlikle kendilerinden aşağı sınıfların üyelerinden daha iyidir, fakat muhtemelen asla bir malikane sahibi olamayacaklardır, alt sınıflardan daha iyi maddi istikrara sahiptirler, fakat ekonomik krizlerle çok sarsılırlar ve genellikle kendi finansal gelecekleri hakkında endişelidirler; sağlık sigortası ve emeklilik planları gibi kurumsallaşmış ekonomik güvenlik

planlarından faydalanırlar, ancak fakat gelirlerine oranla devasa (ve birçoklarının savunacağı gibi, adil olmayan) bir vergi yükünü omuzlanırlar.

Neden ekonomik olarak baskı görenler savaşıyorlar? Alt sınıfları "yerlerinde" ve zenginlerin insafında tutan nedir? En azından bugün Amerika'nın fakirleri ve evsizleri için, hayatta kalma çabası onları oldukları yerde tutan nedendir. Hayatta kalmaya ve çocuklarını doyurmaya çalışırken, kim politik olarak aktif olmaya, hatta olup bitenin farkında olmaya zaman bulabilir? Onları bastıran diğer unsurlar, Amerikan işçi birliklerinin ilk zamanlarında tutuklanan, dövülen veya öldürülen işçiler, ya da barakaları yakındaki gösterişli evlerde yaşayan zenginlerin manzarasını mahvettiği için New York'ta Central Park civarında karton kutularından atılan evsizler gibi, hükümet emri ile, güç yapısına tehdit olarak algılanan alt sınıf ve varoş sınıf fakirlerine kötü davranan polis ve devletin diğer kolluk kuvvetleridir. Fakat fakirler daha etkin olarak, ideoloji tarafından bastırılmaktadır.

İdeolojinin rolü

Marksizm'e göre, ideoloji bir inanç sistemidir ve tüm inanç sistemleri kültürel şartlanma sonucu ortaya çıkarlar. Örneğin, kapitalizm, komünizm, Marksizm, yurtseverlik, din, etik sistemleri, hümanizm, çevrecilik, astroloji ve karate birer ideolojidirler. Bizim bu kitapta ele alacağımız eleştirel teorilerin hepsi ideolojidir. Doğa biliminin kanunlarına göre davranır varsayımı bile bir ideolojidir. Ancak aklınıza gelebilecek hemen hemen her çalışma deneyiminin ya da alanının ideolojik bir bileşeni olmasına rağmen, bütün ideolojiler eşit üretkenlikte ya da arzu edilir değildir. İstenmeyen ideolojiler baskıcı politik gündemi teşvik eder ve vatandaşlar arasında kabul görmesi için, kendilerini ideoloji yerine dünyayı doğal yollarla görme yolu olarak tanıtırılar. "Erkeklerin lider pozisyonlarda olması doğaldır, çünkü kendi biyolojik bir üstünlükleri, entelektüel, fiziksel ve duygusal açıdan onları kadınlardan daha yetenekli hale getirmektedir" yargısı kendini bir kültürel inanç ürünü olmaktan çok doğanın bir işlevi olarak gösteren cinsiyetçi bir ideolojidir. "Her aile kendi arazisi üzerinde kendi evine sahip olmak ister" yargısı bu arzunun içinde yaşadığımız kapitalist kültür tarafından oluşturulduğunu göstermeksizin, hemen hemen tüm Amerikalılar kendi mülküne sahip olmak istediği gerçeğini işaret eder. Aksine birçok yerli Amerikan ulusu, toprağın sahip olunabilecek bir şey olduğuna inanmamaktadır. Onlar için bu durum, solduğumuz havaya sahip olmaya çalışmak gibidir.

Kendilerini dünyayı görmenin doğal şekilleri olarak tanıtan baskıcı ideolojiler, içinde yaşadığımız maddi / tarihsel koşulların anlaşılmasını engellemeye çalışırlar, çünkü bu ideolojiler dünyayı görme şeklimizde bu koşulların etkisi olduğunu kabul etmezler. Baskıcı olmayan bir ideoloji olan Marksizm, bir ideoloji olduğunu kabul eder. Marksizm, yöneten güç sistemine hizmet etmeye devam etmemize çabalayan, baskıcı ideolojilerin ve maddi / tarihsel koşulların ürünleri olduğumuz

bütün yöntemlere karşı bizi uyanık tutmak için çalışır. Marksist teorisyenler ideoloji tarafından ne derece "programlanmış olduğumuz" konusunda farklılık gösterse de, en başarılı ideolojilerin ideolojiler olarak tanınmadığı, fakat inanan insanların onları dünyayı görmenin doğal yolları olarak kabul ettiği konusunda hemfikirdirler. Böylece, Amerika'nın muazzam zenginliklerinin orta ve alt sınıflar arasında daha adil dağıtımını sağlamak için Amerikalıların ekonomik çıkarlarının yoksullar ile siyasi bir ittifak yaparak en iyi şekilde düzeltilebileceğini tartışsak bile, siyasi konularda orta sınıf genellikle yoksullara karşı zenginlerle taraf olmaktadır.

Basit bir örnek vermek gerekirse, orta sınıftaki insanlar fakirlere gücenme eğilimindedir, çünkü orta sınıftan toplanan vergi paralarının çoğu yoksullara yardım için hükümet programlarına gider. Ancak orta sınıf iki önemli sosyo-ekonomik gerçeğin farkına varamamaktadır: (1), en çok verginin kimden alınacağına ve paranın nasıl harcanacağına karar veren güçlü konumda olan zenginlerdir (diğer bir deyişle orta sınıfa fakirleri destekleyen zenginlerdir) ve (2) fakirler kendileri için ayrılan fonların çok küçük bir bölümünü alırlar, çünkü bu paranın çoğu rüşvet ve "yaratıcı" defter tutma yoluyla sosyal hizmetlerimizi kontrol eden zenginlerin ceplerine ve onların yönettiği orta sınıf çalışanlara gider. Çağdaş Amerika'da orta sınıfı sosyo-ekonomik eşitsizliklere körü körüne bağlayan ideoloji nedir? Büyük bir kısmı, finansal başarının sadece girişimcilik ve sıkı çalışma ürünü olduğunu belirten *Amerikan rüyası* ile körelmiştir. Bu nedenle, bazı insanlar yoksulsa, bu sadece onların sünepe ve tembel oldukları içindir.

Bu ülkede, biz "öne geçmeyi" istemenin, daha iyi bir ev sahibi olmayı ve daha iyi bir giysi giymeyi istemenin çok doğal olduğuna inanıyoruz. Burada anahtar kelime hem "eskiden sahip olduğumdan daha iyi," hem de "diğer insanlardan daha iyi" anlamına gelen "daha iyi" kelimesidir. Var olmanın doğal ya da gerekli biçimi olarak *yarışma* inancı "öne geçme" inancı ile iç içe geçmiştir. Sonuçta, doğanın "en güçlü olanın hayatta kalmasını" tercih ettiğini bilimden öğrenmedik mi? Ve bu insan davranışı, Amerika'nın üzerine kurulmuş olduğu ve bu olmadan büyük bir ulus haline gelemeyeceği aşırı bireycilik anlayışı ile mükemmel uyum sağlamıyor mu? Bu bakımdan, yukarıdakilerin hepsi-önce geçme, yarışma, ve aşırı bireycilik- her birimizin eşit doğduğu ve kendi "ayağa kalk ve yürü" hissimizin bizi götüreceği yere kadar ilerlemekte serbest olduğumuzu belirten Amerikan rüyasının bir kısmı ve parçası değil mi?

Bu tür bir insan çabası çoğu Amerikalıya oldukça doğal ve uygun gelebilir ve bariz uygunluğunu göstermek için Benjamin Franklin ve Abraham Lincoln gibi kendi kendini yetiştirmiş insanların başarısını örnek verebiliriz, fakat Marksist inceleme, Amerikan rüyasının dünyayı görmenin saf ve doğal bir şekli olmadığını, bir ideoloji ve inanç sistemi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ve bizimki gibi bütün kapitalist -(doğal, finansal, ve insan kaynakları) üretimine şahısların sahip olduğu ve sahip olanların kaçınılmaz şekilde baskın sınıf olduğu- ülkelerin sosyo-ekonomik eşitsizliklerini

destekleyen tüm ideolojiler gibi, Amerikan rüyası bizi geçmiş ve gelecekte kendi başarısızlığının zalimliğine körü körüne bağlamaktadır: Amerikan yerlilerinin soykırımı, Afrikalıların köleleştirilmesi, sözleşmeli hizmetçilerin fiili köleliği, göçebe nüfusun yaşadığı suiistimaller, Amerika'nın zengin ve fakirleri arasında genişleyen uçurum, evsiz ve aç insanların artan sayısı, farklı renkteki insanlara ve kadınlara karşı kalıcı sosyo-ekonomik engeller ve benzerleri. Diğer bir deyişle, Amerikan rüyasının başarısı-birkaç kişinin varlıklı yaşam tarzına sahip olması-, birçoklarının sefaleti üzerine kuruludur. ve gizlediği zorlu gerçeklere bizi bağlayan, ideolojinin ve bu rüyanın adil ve doğal olduğuna olan inancımızın gücüdür.

Bazılarımız burada duraksayıp sormak isteyebilir: “Amerikan rüyası bir ideal değil mi? İdeallerimiz uygulamada başarısız olsalar da, onların peşinden koşmaya devam etmemeli miyiz? Sadece yerine getiremediğimiz için, örneğin insan hayatının kutsal olduğu idealini terk mi etmeliyiz?” Marksizm’e göre, kendi başarısızlığını gizleyen bir ideal, yanlış bir idealdir, ya da işlevi güçlü konumdakilerin çıkarlarına hizmet etmek olan bir *yanlış bilinçtir*. Marksist inceleme için Amerikan rüyası konusunda sorulacak soru, “Amerikan rüyası nasıl güçlü konumdakilerin çıkarlarına hizmet etmek için tüm Amerikalıların, başarısız olanların bile desteğini alır?”

Cevap, en azından kısmen, Amerikan rüyasının, son çeşitleri olan devlet lotoları ya da büyük para ödüllü çekilişleri gibi, herhangi birinin kazanabileceği olanağını açmasıdır ve kumar bağımlıları gibi, bizler de bu olanağa sıkıca tutunuruz. Gerçekte, ne kadar az maddi desteğimiz varsa, umut bağlayacak bir şeye o kadar fazla ihtiyacımız vardır. Amerikan rüyası bize duymak istediklerimizi de söyler: bizlerin aramızdaki “en zenginler kadar iyi” olduğumuzu. Ben doğru olduğuna inandığım sürece, zenginlerin kendileri kadar iyi olduğumu düşünmemeleri önemli değildir. Ve “en zenginler kadar iyi” olmak, onlarla aynı tıbbi bakıma, materyal konfora ya da ihtiyaç olduğunda en iyi avukatı tutabilecek olma imkanı da dahil sosyal imtiyazlara sahip olmak anlamına gelmez. “Kendimi iyi hissetme” ihtiyacında, özellikle eğer hayatım maddi endişelerle doluyorsa, Amerikan rüyasının sunduğu ego tatminine tutunuruz. Benzer olarak, birçok vatandaş açlık sınırında yaşamını sürdürürken edindiğim servetle birlikte gelen suçluluktan kaçınmak istersem, Amerikan rüyasından aldığım, bir araya getirmek için giriştiğim bütün zenginliği hak ettiğim vaadiyle avunabilirim. Aslında, Amerikan rüyasının materyal/tarihi gerçekliği gizleyebilme gücü o kadar büyüktür ki, bu güç kendisi için sınıfların önemli olmadığı bir Amerika ortaya çıkarabilir ve bu ideolojiyi, daha önce sunduğum kaba taslağın ötesinde saptamanın çok zor olduğu bir sınıf sistemi olan Amerika’ya yerleştirebilir.

Marksist bir bakış açısına göre, gücü elinde bulunduranları yaşatmak için ideolojinin rolü o kadar önemlidir ki, nasıl çalıştığını görebilmek için kısaca birkaç örnek daha incelemeliyiz.

Örneğin *sınıfçılık*², insan olarak bir kişinin değerinin ait olduğu sınıfa eşit olduğunu savunan bir ideolojidir: bir kişinin sınıfı ne kadar yüksekse, o kişinin o kadar iyi olduğu varsayılır, çünkü kalite “kandadır,” yani doğuştan gelmektedir. Sınıfçı bir bakış açısından, sosyal ölçeğin üst kısmındakiler doğal olarak altındakilerden üstündür: yukarıdakiler daha zeki, daha sorumlu, daha güvenilir, daha etik ve benzeri. Sosyal ölçeğin alt kısmındaki insanlar doğal olarak sünepe, tembel ve sorumsuzdurlar diye devam eder. Sonuç olarak, en yüksek sosyal sınıftan olanların bütün güç ve liderlik konumlarına sahip olmaları doğaldır, çünkü onlar doğal olarak bu tür rollere uygundur ve bunları uygun şekilde yapabileceklerine güvenilen ender kişilerdir.

Vatanseverlik fakir insanların (bir şekilde, yeterli parası olanlar savaş zamanı silahlı kuvvetlerin, ya da en azından savaşan birimlerin dışında kalırlar) başka ülkelerin fakir insanları ile savaşırken her iki taraftaki zenginlerin savaş zamanı ekonomisinden köşeyi döndükleri bir ideolojidir. Kendi ülkelerinden olanlar da dahil bütün imtiyazlı sınıflara karşı çıkan dünya çapında bastırılan bir sınıfın üyeleri olmaktan çok, diğer ülkelerden ayrı olarak, fakir insanların kendilerini bir milletin fertleri olarak görmelerini sağladığı için, vatanseverlik küresel olarak durumlarını iyileştirmeleri için fakirlerin bir araya gelmelerini engellemektedir.

Karl Marx’ın “kitlelerin afyonu” olarak tanımladığı *din*, bir sakinleştiricinin yapacağı şekilde sadık fakirleri hayattaki paylarıyla tatmin olmuş halde tutan, ya da en azından tahammül ettiren bir ideolojidir. Marksist inceleme için Tanrı’nın varlığı sorusu temel bir konu değildir; odak noktası daha çok insanların Tanrı’nın adına –örgütlenmiş dinler- ne yaptığıdır. Örneğin, çoğu Hıristiyan dini grup fakirleri beslemeye, giydirmeye, barındırmaya ve hatta eğitmeye çabalarken, yiyecek ve giyecek ile birlikte dağıtılan dini öğretiler fakirleri şiddete başvurmamaları halinde, cennette ödüllendirilecekleri inancını içermektedir. Açıkça görülüyor ki, dünyanın zenginliğinin %90 (veya daha fazlasına) sahip olan dünya nüfusunun %10 (ya da daha azının) fakirler arasında Hıristiyanlığın bu öğretisinin öne çıkmasından yerleşmiş bir çıkarı vardır ve tarih boyunca sadece bu amaç için Hıristiyanlıktan faydalanmışlardır. Afrikalıların Amerika’da köleleştirilmesini ve kadınların ve homoseksüel insanların ikincil konuma itilmesini haklı göstermek ve desteklemek için İncil kesinlikle başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Aşırı bireycilik, gördüğümüz gibi, Amerikan rüyasının bir köşe taşıdır, kolayca elde edilemeyen, çoğu zaman riskli olan ve kimsenin isteyerek girişmeyeceği bir amaca ulaşmak için yola koyulan bireyi romantikleştiren bir ideolojidir. Geçmişte, böyle bir amaç, örneğin, Amerikan sınırı üzerinde yer alan altın ve gümüş için koşuşturmak gibi, birçok birey hayatlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kaldığı bir girişim olurdu. Bugün, böyle bir amaç, bireyin tüm parasını kaybedebileceği yüksek

² Classism

riskli bir iş girişimi olabilir. Takdire değer bir karakter özelliği gibi görünse de Marksist düşünürler aşırı bireyselleşme baskıcı bir ideoloji olarak düşünürler, çünkü bu ideoloji bireyin kendi ihtiyaçlarını diğer insanların ihtiyaçlarının-hatta hayatta kalmalarının- üzerinde görür. "Ben" odaklı olmak yerine "biz " odaklı olarak, aşırı bireycilik bir bütün olarak toplum ve özellikle de yoksun insanların aleyhine işler. Aşırı bireycilik aslında bizi farkında olalım ya da olmayalım, , hepimizin çeşitli ideolojilerden etkilenmeden, herhangi bir tür ideolojinin önemli ölçüde etkisi altında kalmadan kendi kararlarımızı verdiğimiz bir yanılsamaya sürükler.

Tüketici, ya da taşıyabileceğin her şeyi al akımı, Amerikan rüyasının başka bir köşe taşıdır. Tüketici "Ben sadece satın aldığım şeyler kadar iyiyim" diyen bir ideolojidir. Böylece, aynı anda iki ideolojik amacı yerine getirir: eğer zenginlerin satın aldıklarını ya da makul bir kopyasını kredi ile satın alabilirsem, ben de onlar kadar iyi olabilirim yanılsamasını vermektedir ve aynı zamanda satın aldığım tüketici ürünlerini üretip satan ve kredi kartı faturalarımdan %15-20 faiz kırpın zenginlerin ceplerini doldurmaktadır.

Tabi ki inceleyebileceğimiz pek çok kapitalist ideoloji bulunmaktadır. Bu birkaç tanesi sadece baskın teorilere Marksist bir bakış getirmeyi örneklemek amacıyla. Marksist eleştirmenler olarak bizim hedefimiz kültürel üretimlerdeki-edebiyat, film, resim, müzik, televizyon programları, ticari reklamlar, eğitim, popüler felsefe, din, eğlence biçimleri ve benzeri- işleyen ideolojiyi fark etmek, ve bu ideolojilerin kültürel üretimlerde kilit bir rol oynayan sosyo-ekonomik sistemi (güç yapısını) nasıl desteklediğini ya da baltaladığını incelemektir. Marksistler, çevresel kaygılardan çocuk yetiştirme uygulamalarına kadar bütün sosyal olayların kültürel üretimler olduğunu-ve kültürün kendisini üreten sosyo-ekonomik sistemden ayıramayacağını-düşünürken, çoğu Marksist kültürel üretimlerde kelimenin daha dar anlamları ile ilgilenmektedir: örneğin, sanat, müzik, film, tiyatro, edebiyat ve televizyon. Bu eleştirmenler için, kültür, bu dar anlamda, ideolojinin temel taşıdır, çünkü masum bir formu olarak görünen bir şekilde pek çok kişiye ulaşmaktadır: eğlence. Eğleniyor olduğumuzda, tabiri caizse gardımız düşmüştür ve ideolojik programlamaya karşı korunmasız kalırız.

Örneğin, son zamanlarda televizyonda gördüğüm bir durum komedisindeki evsiz bir adamın temsilini göz önünde bulundurun. Adam her gece durum komedisinin geçtiği bir otobüs durağında uyur. Adama posta veren işçi tarafından rahatsız edildiğinde, kendisi telefon kulübesinde telefonla konuşmaktadır. (Kocaman bir kahkaha: adam orada o kadar zaman geçiriyor ki, postane orayı adamın evi sanıyor!) Adam mektubunu inceler ve "Keşke postane bütün bu önemsiz postalarla ilgili bir şey yapsa!" gibi bir rahat yorum yapar (kocaman bir kahkaha daha: içinde bulunduğu durumdan şikayet etmek- veya fark etmek- yerine, önemsiz postalardan şikayet ediyor). Sahne yeterince masum görünebilir fakat bir Marksist eleştirmen, içinde Amerika'nın kapitalist güç yapısına hizmet eden bir zımni mesaj görürdü: "evsizler hakkında endişe etmeyin, kendileri bir şekilde iyi durumdadır" ya da

daha kötüsü, "evsizler bu şekilde yaşamaktan hoşlanırlar; kendi yaşam tarzımızın bizim için doğal olduğu gibi onlarınki de kendileri için doğal."

Amerikan rüyası evsizlerin bu gibi bir görünümüne nasıl katkı sağlıyor? Daha önce tartıştığımız finansal başarının bu ülkede sadece girişimcilik ve sıkı çalışma ile elde edilebileceği efsanesini öne çıkararak bunu yapıyor. Bu nedenle, yoksul ve tembel sünepe olmalıdır. Böylece, evsiz bir kişinin örneğin adresi olmadan bir iş alamayacağını ve işi olmadan adrese sahip olamayacağını ve çoğu evsizin bu duruma tamamen kendi kontrolü dışındaki ekonomik koşullar nedeniyle geldiğini ve bugün bir çok insanın Reagan yönetimi sırasında kapatılan zihinsel sağlık kurumlarından tahliye edildiği için evsiz olduğunu ve sonuç olarak giderek daha pahalı hale gelen ilaç ve/veya tedavi yanı sıra evlere ihtiyacı olduğunu unutmaya teşvik ediyoruz.

İnsan davranışı, meta ve aile

Karl Marx'ın son zaman çalışmaları ekonomi ve birey yerine bütün bir toplum üzerine çalışma odaklı olsa da kendisinin bir insan davranışı öğrencisi olarak başladığını -hatta sosyal bir psikolog olduğunu bile söyleyebiliriz- hatırlamak önemlidir. Örneğin on dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki endüstri devriminin yükselişi ile ilgili endişesi, alın terlerini bağımsız esnaf ve çiftçilerin yerini alan endüstrilere satmak zorunda kalan insanlar üzerinde fabrika işlerinin etkisi ile ilgili bir endişeydi. Fabrika işçilerinin çok büyük miktarlarda ürün ürettiklerini ve bunlardan hiçbirinin işçilerin adını veya bireysel katkılarını taşımadığı için, Marx onların sadece ürettikleri ürünle değil, kendi emekleri ile de bağlarını kopardıklarını gözlemledi ve işçinin ve bütün olarak toplumun üzerinde *yabancılaşmış işgücü*³ adını verdiği durumun zayıflatıcı etkisine dikkat çekti.

Benzer şekilde, Marx'ın kapitalist ekonominin yükselişine karşı olan endişesi, kapitalizmin insani değerlere olan etkileri ile ilgili bir endişeydi. Kapitalist bir ekonomik sistemde, bir nesnenin değeri kişisizdir. Değeri parasal bir "eşitine" çevrilir –*capital* kelimesi para anlamına gelir- ve yalnızca parasal bir pazar ile olan ilişkisi açısından belirlenir. Soru, kaç kişinin bunu satın alacağı ve onların kaç para ödemek için istekli olacakları haline gelir. İnsanlar gerçekten söz konusu nesneye ihtiyaç duyduğu ya da duymadığı, kendisine biçilen fiyatın onun gerçek değeri olup olmadığı ilgisiz konulardır. Kapitalizm, Anglo-Avrupa kültüründe, takasta yer alan bireylerin yetenekleri ve ihtiyaçlarına bağlı olarak, emek veya mal karşılığında başka emek veya malın el değiştirdiği bir takas ekonomisinin yerini aldı. İdeolojinin popüler kültür aracılığıyla iletilen ve duygusal yaşamlarımızda faaliyet gösteren yöntemleri sonraki birçok Marksist'in odak noktasıdır ve sonuçta Marx'ın insan davranış ve deneyimine olan kendi ilgisinin doğal bir uzantısıdır.

³ *Alienated labor*

Tabii ki, insan davranışına yönelik çoğu Marksist anlayış, insan psikolojisi üzerinde kapitalizmin zararlı etkileri içerir ve bu zararlı etkiler genellikle eşya ile olan ilişkilerimizde görünür. Marksizm'e göre, bir eşyanın değeri ne yapabileceğinde (kullanım değeri) değil, karşılığında takas edilebilecek para ya da diğer eşyalardadır (takas değeri) ya da sahibine bahsettiği sosyal durumdadır (statü değişimi değeri⁴). Bir nesne değişim değeri veya statü değişimi değeri olduğunda meta haline gelir ve her iki tür değer de toplum tarafından belirlenir. Örneğin, bir kitabı zevk için veya bilgi için okursam veya bir masanın bacağını yükseltmek için kullanırsam, kitabın kullanım değeri vardır. O aynı kitabı satarsam, takas değeri vardır. Eğer o kitabı sevgilimi etkilemek için sehpanın üzerine bırakırsam, statü değişimi değeri vardır. *Metalaştırma*⁵ nesnelere ya da kişilere değişim değerleri veya statü değişimi değerleri açısından bağ kurmakla ilgili bir eylemdir. Bir eseri finansal yatırım olarak, yani daha fazla para karşılığında satmak için veya arınmış zevklerle diğer insanları etkilemek için satın aldığımda onu metalaştırırım. Zenginliğimle insanları etkilemek için pahalı mal ve hizmetleri aşırı şekilde satın alır ve gösterirsem, sadece nesnenin kullanılabilirliği ya da güzelliği için değil, aynı zamanda dünyaya ne kadar zengin olduğumu göstermek için uzun bir vizon kürk (ya da 100\$'lık bir özel tasarım güneş gözlüğü) satın aldığımda olduğu gibi, *gösteriş tüketimi*⁶ ile suçlanırım.

Son olarak, onları kendi mali ya da sosyal ilerlememi sağlamak için ilişkilerimi yapılandırdığımda insanları metalaştırırım. Çoğumuz bunun bir insanı nesne (örneğin, bir seks nesnesi) olarak görmek anlamına geldiğinin farkındayız. Bir nesne meta haline gelir, ancak sadece takas değeri veya statü değişimi değeri vardır. Ben sevgililerimi bana ne kadar para harcayacakları (takas değerleri) veya arkadaşlarımı ne kadar etkileyecekleri (statü değişimi değerleri) yargılarına bağlı olarak mı seçiyorum? Eğer öyleyse, ben onları metalaştırıyorum.

Marksist bir bakış açısından, bir pazar ekonomisi olan kapitalizmin hayatta kalmasının tüketicilik akımına bağlı olduğu için, kapitalizm etrafımızdaki dünya ile bağ kurmamızın temel yolu olarak statü değişimi değerini öne çıkarır. Bir kapitalist ekonomi için, üyelerinin sürekli olarak yeni kozmetik hizmetler, ürünler ve yeni kıyafetler satın alarak sosyetik bir "görünüme" kavuşmadıkça "kendilerini iyi hissetmelerinin" mümkün olmamasından daha iyi ne olabilir? Diğer bir deyişle, ekonomik açıdan, kapitalizmin çıkarına en uygun olan, bizi tüketim mallarını satın almaya motive eden her ne kişisel tehdit varsa onları öne çıkarmaktır. (Dişlerim yeterince beyaz değil mi? Saçlarım daha mı sarı olmalı? Kaslarım daha fazla kabarmalı mı? Nefesim yeterince ferah mı?) Bizi tüketim mallarını satın almaya motive eden kişisel tehditler kendimizi diğer insanlarla karşılaştırma yoluyla (Dişlerim onunki kadar beyaz mı? Saçlarım onunki kadar sarı mı?) üretildiği için, sadece ürünlerini

⁴ *sign-exchange value*

⁵ *commodification*

⁶ *conspicuous consumption*

satmaya çalışan şirketler arasında değil, aynı zamanda başarılı ya da popüler olmak için kendini “satmak” durumunda olan insanlar arasında da yarışma özendirilmektedir.

Kapitalizmin ürünlerini satacağı ve yeni ürünler üretmek için hammadde bulacağı yeni pazar ihtiyacı da *emperyalizmin*⁷ yayılmasının sebebidir: bastırılan ulusun refahı ile ilgilenmeksizin, bir ulusun diğerine baskın ulus lehine maddi çıkar sağlayan askeri, ekonomik ve/veya kültürel baskınlık kurması. İspanya'nın Meksika'ya hükmetmesi, İngiltere'nin Hindistan'daki egemenliği, Belçika'nın Afrika'nın Kongo bölgesinden faydalanması ve Birleşik Devletlerin Kuzey, Orta ve Güney Afrika'daki yerli nüfusu yönetimi altına alma girişimleri emperyalist girişimlerden sadece birkaçıdır. Emperyalist bir millet, gelişmekte olan bir ülkede topluluklar oluşturduğunda, Amerikan Devrimi'nden önceki Amerikan Kolonileri'nde olduğu gibi, bu topluluklara *koloni* adı verilir, ve bu millet kendi ekonomik çıkarları için bu kolonilerden faydalanır. Hükmeden millet yerel nüfus üzerinde ne gibi bir olumlu etki bıraktığını savunursa savunsun, tüm emperyalist girişim çabalarının amacı “ana ülke” için ekonomik çıkar sağlamaktır.

Belki daha açık değil, ama bugünkü kapitalizmi anlamamız için eşdeğer öneme sahip olan, emperyalist hükümetler tarafından bilincin kolonileştirilebileceğidir. Emir altındaki insanların *bilinçlerini kolonileştirmek*, durumlarını, emperyalist milletin görmelerini istediği şekilde görmeleri için, örneğin onları kendilerinden zihinsel yönden, ruhsal yönden ve kültürel yönlerden baskın ulustan geride olduklarına ve kendi durumlarının da yeni liderlerinin “rehberliği” ve “koruması” altında gelişeceğine onları ikna etmektir. Savaştan önceki köle sahipleri, onları beyaz sahiplerinin sürekli ilgileri olmadan yamyamlığa geri dönecek medenileşmemiş, tanrıtanımaz yabancılar olduklarına inandırmaya çabaladılar. Gerçekte, tabii ki, Afrikalı köleler birçok sanat, müzik, din ve ahlak biçimleri ile övünebilecek antik kültürlerden gelmekte idi. Bu aynı girişimi, ırksal hatlar boyunca bilinçleri kolonileştirme aracılığıyla örneğin, medya kalıplaşmış siyah Amerikalılarla, Amerikan tarih kitaplarında Afro-Amerikan deneyiminin yetersiz temsiliyle, ve Anglo-Sakson güzellik idealinin övülmesiyle yirminci yüzyılda da devam etti. Böylece, kendi kültürümüz yoluyla, bilinç kolonileştirme girişimi bize karşı uygulanabilir. Gerçekten de, daha önce tartışılan tüketicilik akımı bu tür başka bir örnektir.

Açıktır ki, Marksizm, psikanaliz ile insan psikolojisi konusundaki endişede iç içedir: her iki disiplin de insan davranışları ve motivasyonu psikolojik açıdan ele alır. Bununla birlikte, psikanaliz bireysel ruh ve aile içinde oluşumu üzerinde odaklanırken, Marksizm bireylerin ve grupların psikolojik deneyim ve davranışlarına şekil veren maddi/tarihsel sosyo-ekonomik kuvvetler-siyaset ve ideolojiler üzerine odaklanır. Marksizm'e göre, aile, bireyin psikolojik kimlik kaynağı değildir, çünkü hem birey

⁷ imperialism

hem de aile materyal/tarihsel koşulların ürünleridir. Aile çocuk yetiştirmede bilinçsiz olarak bir kültürel "programı" yürütmektedir, fakat bu program ailenin içerisinde faaliyet gösterdiği sosyo-ekonomik kültür tarafından üretilir.

Bize masallar okuyan, bizi filmlere götüren, bu ve diğer yollarla bizim ahlakımızı oluşturan ailemiz iken, öyküleri, sinemayı ve ahlaki sunan kendisini kontrol edenlerin ekonomik çıkarlarına hizmet eden sosyal sistemimizdir. Böylece, Psikanalitik eleştirmenler bireysel davranış belirleyen aile çatışmaları ve psikolojik yaraları incelerken, Marksist eleştirmenler aynı davranışları örneğin sinema, moda, sanat, müzik, eğitim ve hukuk yoluyla iletilen ideolojik güçler olarak incelerler. Gerçekten de, Marksist eleştirmen hangi yönlerle aile işlev bozukluklarının sosyo-ekonomik sistem ve teşvik ettiği ideolojilerin ürünleri olduğunu gösterecektir.

Marksizm ve Edebiyat

Tabii ki, aile, edebiyatta tekrarlanan bir tema olduğu için, biz işe Arthur Miller'ın *Satıcının Ölümü*⁸ (1949) isimli meşhur ailesel oyununu, Marksist ve psikanalitik okumalarını karşılaştırarak başlayalım. Oyunun bir psikanalitik okuması, babası ve ağabeyi tarafından çok genç bir yaşta Willy'nin terk edilmesi gibi unsurları; Willy güvensizliği ve sonuçta bu gerçeklikten kaçması; Willy'nin kendi kişisel ihtiyaçlarını oğlu Biff üzerine yansıtmaması; Happy'nin Biff ile kardeş rekabeti; aile dinamiklerinde işlemekte olan ödipal⁹ süreç ve Linda'nın Willy ile olan sorunlarından kaçınması ve farklı yerlere yönelmesi gibi konulara odaklanacaktır. Bu tür bir yorum için temel sahne, babasını başka bir kadın ile birlikte gördüğü otelde, Willy ile Biff'in yüzleşmesi olurdu. Bu yönüyle oyun aile ürünü olarak bireysel ruha odaklanmakta olduğundan, psikanalitik eleştirmenlerin ilgi odağı olacaktır.

Marksist bir okuma, aksine, ailenin faaliyet içinde bulunduğu materyalist/tarihi gerçeklerin yukarıda sıralanan psikolojik sorunları ürettiği yöntemler üzerinde odaklanması gerekir: Willy'ye kendi değerinin sadece ekonomik başarı ile kazanıldığını söyleyen ve onun yırtıcı kardeşi Ben'e özenmesini sağlayan Amerikan rüyası ideolojisi; güçlerinin yetmeyeceği şeyleri kredi ile satın alan Lomans ailesine hükmeden aşırı tüketicilik; otuz yıl aynı firmada çalıştıktan sonra Willy'yi tekrar sıradan komisyon işlerine iten iş dünyasının rekabet gücü; tüm şirketlerin, kendi çalışanları için yeterli emeklilik kapsamı sağlamasını gerektirmeyen bir sosyoekonomik sistemin faydalanmaya müsait potansiyeli; ve Howard'ın Willy'nin kötüleşen zihinsel durumu için endişe etmeksizin onu işten atmasına müsaade eden "en güçlü olanın hayatta kaldığı" kapitalizm ideolojisi. Böyle bir yorumlama

⁸ *Death of a Salesman*

⁹ *Oedipal - Oedipus Complex – Oedipus Karmaşası*

için merkezi bir sahne Howard'ın (kendi ekonomik başarılarını gösterdikten sonra) finansal yardım için oğullarına gitmesini tavsiye ettiği Willy'yi işten atması olacaktır.

Açıkçası, eğer Marksist bir eleştirmen psikanalitik bir terim kullanırsa, bu Marksist bir yoruma faydası olacağı içindir. Örneğin, Willy'nin gerçeklerden kaçması, bununla birlikte gelen halüsinasyonları, Amerikan rüyasının insanları güçsüzleştiren ideolojik gündemine kanıt olarak görülebilir: kapitalist ekonomiler için kesinlikle Amerikan rüyası iyi bir olgudur, fakat başarısız olan birçok bireyin refahını kurban etmektedir. Benzer şekilde, kültür ve kültürün ürettikleri üzerine diğer Marksist yorumları okuduğunuzda, çalışmakta olduğumuz teoriden farklı teorilerin kavramlarını kullandığımızı fark edebilirsiniz. Örneğin, Demokrat, Cumhuriyetçi, Sosyalist ve Faşist kültür ve eğitim finansman politikaları, arasındaki ince ama derin kapitalist benzerlikleri ortaya çıkararak, bir Marksist eleştirmenin yapısalcı bir girişimde bulunduğunu fark edebilirsiniz. Ya da edebi bir eserin gizlice eleştirdiği kapitalist değerleri hangi şekillerde pekiştiriyor olduğunu ortaya koyarak, bir Marksist eleştirmenin yapıçözümsel bir girişimde bulunduğunu fark edebilirsiniz. Gerçekten de, birçok başka şey arasında, çoğu Marksist eleştirmen feminist, yapıçözümcü, sosyal psikolog ve kültürel antropologdur. Ancak her durumda, diğer kavramlar ile örtüşen ya da diğer alanlardan ödünç alınan kavramların Marksist hedeflerine hizmet ettiğini göreceksiniz.

Tabii ki, yukarıda tartışılan Marksist kavramlar bu alandaki yegane kavramlar değildir; birçok başka kavram bulunmaktadır. Ve her alanda olduğu gibi, Marksist teorisyenler ve edebiyat eleştirmenleri arasında da örneğin, proletarya arasında sınıf dayanışmasının rolü, siyasi bilinci manipüle etmede medyanın rolü, ideoloji ve psikoloji arasındaki ilişki, Marksizm'in diğer eleştirel teoriler ile uyumluluğu, ve diğer birçok konuda büyük anlaşmazlıklar vardır. Ancak, bu bölümde verilen kavramlar, Marksist teorisyenler ve edebiyat eleştirmenleri tarafından ortaya atılan konuları okumak ve anlamak için bilmeniz gereken ana fikirler olarak kabul edilebilir. Bu kavramları edebi yorum boyutuna uzatmadan önce, Marksizm'in edebiyata genel bakışına bir göz atalım.

Marksizm'e göre, edebiyat, pasif şekilde anlaşılabilir bir nesne olarak bir tür zamansız, estetik boyutta bulunmamaktadır. Aksine, tüm kültürel tezahürlerini gibi, yazar buna niyetli olsun ya da olmasın, yazılmış olduğu yerin ve zamanın, sosyo-ekonomik ve dolayısıyla ideolojik koşullarının bir ürünüdür. İnsan, kendi sosyo-ekonomik ve ideolojik çevresinin ürünü olduğu için, yazarların ideolojileri bir şekilde barındıran eserler ürettikleri varsayılmaktadır.

Edebiyatın gerçek materyal/tarihsel koşulları yansıttığı ve daha fazlası haline geldiği gerçeği aslında Marksist eleştirmenlerin ilgisini çeken en az iki olasılık yaratır: (1) edebi eser içerdiği ideolojileri okuyucuda pekiştirme eğiliminde olabilir, veya (2) okuyucuyu temsil ettiği ideolojileri eleştirmeye davet edebilir. Birçok metin her ikisini de yapar. Ve sadece edebi bir eserin içeriği -

"eylemi" ya da teması- değil, çoğu Marksist'in iddia edeceği gibi, yapısı da, veya öncelikle yapısı bu ideolojiyi taşımaktadır. Realizm, natüralizm, sürrealizm, sembolizm, romantizm, modernizm, postmodernizm, trajedi, komedi, hiciv, iç monolog¹⁰, bilinç akımı ve diğer türler ve edebi araçlar eserin yapısının oluşturulduğu yöntemlerdir. Eğer içerik edebiyatın "ne olduğu"¹¹ ise, o zaman yapısı "nasıl olduğudur"¹².

Realizm bize eserlerin karakterlerini ve konusunu, gözümüzün önünde olan gerçek bir sahneye örneğin bir pencereden bakıyormuşuz gibi gösterir. Bizim dikkatimiz sayfadaki kelimelerin doğasına değil, bu sözcüklerin ifade ettiği eylemlere çekilir. Gerçekten de sıklıkla, okumakta olduğumuz kelimeleri ve anlatımı, hikayenin içinde "kaybolduğumuz" için unuturuz. Dili ve yapısını, formunu, fark etmeyişimizin kısmı nedeni temsil edilen eylemin, kendi yaşamlarımızdaki ilgi kurduğumuz olaylar gibi, tutarlı bir dizide sıralanmış olmasıdır, ve karakterlerin bu tasviri gerçekte karşılaşabileceğimiz insanlar gibi oldukça inandırıcıdır. Bu yüzden hikayenin içine "çekiliriz." Buna karşılık, post-modern edebiyat (ve her türlü gerçeküstü, deneysel edebiyatın) büyük bir bölümü, kavrayışımıza meydan okuyan ve bizi hikayeden ve karakterlerinden uzaklaştırmaya veya soğutmaya hizmet eden parçalara ayrılmış, gerçeküstü bir tarzda yazılmıştır.

Bazı Marksistler için, tüm sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve ideolojik çelişkilerle açıkça ve doğru bir şekilde, gerçek dünyayı temsil ettiği için realizm Marksist amaçlar için en iyi yapıdır ve materyal/tarihsel gerçeklik hakkında rahatsız edici gerçekleri görmek için okuyucuları teşvik eder çünkü yazarın niyetinde olsun ya da olmasın, gerçek dünyayı açıkça yansıtabilmek için sosyo-ekonomik eşitsizlikleri ve ideolojik çelişkileri temsil etmek zorundadırlar. Marksist gerçekçi kurgu hayranları, okuyucuların büyük çoğunluğu için erişilemez olmasından dolayı ve bireyin toplum ilişkisinden ziyade, bireysel bir zihnin iç işleyişi ile aşırı derecede ilgili olduğu için gerçeküstü, deneysel kurguları genellikle reddetmeye meyilli olmuştur. Yine de, deneyimin parçalara bölünmesini temsili ve okuyucunun sık sık yaşadığı yabancılaşma, parçalara ayrılmış bir dünyanın ve bugünün dünyasında kapitalizm tarafından üretilen yabancılaşmış insanın bir eleştirisi olduğu için, birçok Marksist gerçeküstü, deneysel kurguya değer vermektedir.

Eserin yapısının, içerik anlayışımızı (veya formun ne tür bir türlü içerik olduğu) nasıl etkilediğini görmek için, Satıcının Ölümü eserine kısaca bir daha göz atalım. Gördüğümüz gibi, oyunun bizi Willy'nin işverenin elinde uğradığı kapitalist sömürüyü kınamaya davet ettiği güçlü bir Marksist bileşeni vardır ve bu bize kapitalist değerlere kendini kaptıran küçük adam pahasına büyük sermayenin çıkarlarının özendirildiği kapitalist ideolojinin içsel çelişkilerini gösterir. Ancak, birçok

¹⁰ *Interior monologue*

¹¹ what

¹² how

Marksist için, bu anti-kapitalist tema oyunun bir trajedi şeklinde yazılmış olduğu gerçeğini ciddi biçimde zayıflatmıştır. Bu trajedinin bireyin kişisel yaradılışındaki bazı karakter kusurları-genellikle aşırı gurur veya kibir-nedeniyle bir insanın mahvedilmesini tasvir ettiğini hatırlayacaksınız. Satıcının Ölümü'nün trajik yapısı böylece bizi öncelikle bu kusurları üretmesine yardımcı olan toplum yerine bir birey olarak Willy'nin karakter kusurlarına odaklanmaya teşvik eder ve böylece oyundaki bütün aksiyonun sorumlusu olan kapitalist ideolojinin olumsuz etkisini göz ardı etmemize yol açtı.

Marksistler ne tür eserlerin sosyal farkındalık ve pozitif siyasi değişimi özendirmeye faydalı olduğu hakkında uzun zamandır anlaşmazlıkta olsalar da, birçokları bugün kapitalist, emperyalist ya da başka bir sınıfsal değerleri güçlendiren eserlerin bile baskıcı ideolojik gündemleri ile bizlere bu ideolojilerin nasıl bizlerin aklını çelmeye yada bastırmaya çalıştığını göstermede faydalı olduğu konusunda aynı görüştedirler. Mary Shelley'nin Frankenstein (1818) eseri, örneğin, Alphonse Frankenstein, Elizabeth Lavenza, ve De Lacey's gibi üst sınıftan insanların sosyal ölçekte kendilerinin altında kalanlardan ahlaki ve entelektüel yönden üstün olduğunu tasvir edecek ölçüde sınıfçı değerleri öne çıkardığı söylenebilir. Diğer taraftan sosyal merdivenin altındaki karakterler, çoğu zaman kaba, duyarsız ve kolayca öfkelenen kişiler olarak tasvir edilir. Buna karşılık, Toni Morrison'ın En Mavi Göz (1970) eserinde, 1940'lı yılların başlarında Amerikan kapitalizmi tarafından dayatılan sınıfsal sistem altında uğranan haksızlıkları göstererek sınıfçı değerlerin temelini çürütmektedir. Buna ek olarak, politik olarak organize olmak ve kendilerine düşen adil pay için toplu bir şekilde savaşmak yerine, hayatlarının en acı gerçeklerini görmezden gelmelerini sağlayan din ve gerçeklerden kaçan filmlerin yoksullara ne şekilde zarar verdiğini ortaya koyması bakımından bu romanın Marksist bir gündemi olduğu söylenebilir.

Marksist eleştirmenlerin edebi eserlere yönelttiği bazı sorular

Aşağıdaki sorular edebiyata Marksist yaklaşımları özetlemek için sunulmuştur.

1- Eser (bilerek ya da bilmeyerek) kapitalist, emperyalist ya da sınıfçı değerleri özendiriyor mu? Eğer öyleyse, eserin kapitalist, emperyalist ya da sınıfçı bir gündemi olduğu söylenebilir, ve eserin bu özelliğini ortaya çıkarıp ayıplamak eleştirmenin görevidir.

2- Eser ne şekilde kapitalist, emperyalist ya da sınıfçı yaklaşımlara eleştiri getiriyor? Yani, eser ne şekilde bizleri (baskıcı ideolojiler de dahil) saldırgan sosyoekonomik güçleri ortaya çıkarıp kınamaktadır? Eğer bir eser bizi saldırgan sosyoekonomik güçleri eleştirmeye davet ediyorsa, o zaman Marksist bir gündemi olduğu söylenebilir.

3- Eser bir yönden Marksist bir gündemi varken başka bir yönden (muhtemelen bilmeyerek) kapitalist, emperyalist ya da sınıfçı bir gündeme sahip mi? Diğer bir deyişle, eser ideolojik olarak çelişkili mi?

4- Eser, içinde yazıldığı ve/veya geçtiği zamanın sosyo-ekonomik şartlarını (isteyerek ya da istemeyerek) yansıtıyor mu ve bu şartlar sınıf çatışmasının tarihi hakkında neler ortaya çıkarıyor?

5- Eser ne yönde organize dine eleştiri olarak görülebilir? Yani, din metinde bir karakteri ya da karakterleri sosyo-ekonomik baskıyı fark etmek ve ona karşı koymaktan alıkoyması bakımından nasıl işlev görmektedir?

Söz konusu edebi esere göre, biz bu soruların birini veya herhangi bir kombinasyonunu sorabiliriz. Ya da kendimiz burada listelenmeyen daha faydalı bir soru oluşturabiliriz. Bunlar bize verimli Marksist şekillerde edebi eserler hakkında düşünce üretmek için sadece bazı başlangıç noktalarıdır. Unutmayın, tüm Marksist eleştirmenler aynı Marksist kavramlara odaklansalar bile aynı eseri aynı şekilde yorumlamayacaktır. Her zaman olduğu gibi, uzman uygulayıcılar bile farklı fikirlerde olabilir. Amacımız, edebi eserleri okuma şeklimizi zenginleştirmek için Marksist teoriyi kullanmak, Marksist teori olmadan derinden ya da açıkça göremediğimiz bazı fikirleri görmemize yardımcı olmak ve eğer Marksist teoriyi olması gerektiği gibi kullanırsak: ideolojinin bizim hangi şekillerde baskıcı sosyo-politik gündemlere katkı sağladığımızı görmemize yardımcı olmaktır.